

Bölüm 3

TÜRKİYE’DE YEREL YÖNETİMLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE YENİDEN YAPILANMASI ÜZERİNE BİR İNCELEME¹

Firdevs KOÇ BAYKARA²
Abdulkadir BAHARÇİÇEK³

TÜRK KAMU YÖNETİMİNDE YEREL YÖNETİMLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türk kamu yönetiminde yerel yönetimlerin tarihsel gelişimi iki başlık altında ele alınmıştır. Tanzimat öncesi ve sonrası olmak üzere Osmanlı Devleti dönemi ve Cumhuriyet dönemi şeklinde ayrı dönemler halinde incelenmiştir.

Osmanlı Devleti’nde Yerel Yönetimler

Osmanlı Devleti’nde yerel yönetimler, demokrasi ve yerel yönetim amaçlanarak değil Tanzimat’ın bir ürünü olarak gündeme gelmiştir. Öncesinde, farklı şekillerdeki yerel yönetim örneklerine rastlamak mümkünse de Osmanlı Devleti’nde 1855 yılında İstanbul Şehremaneti ile belediye mekanizmasının temelleri atılmıştır. Merkezi anlayışa sahip siyasi mekanizmanın hızlı bir şekilde dönüşüm geçirmesi beklenemez. Bu anlayışın özellikleri ile ve pek çok kurumları ile Osmanlı merkezîyetçiliği Cumhuriyet’e (Görmez, 2000, s. 82-83) geçmiştir.

Tanzimat, Osmanlı Devleti’nin siyasal, sosyal ve hukuksal zeminlerde gerekli olan reformu kendi olanakları ile yapamamaları neticesinde batıya yönünü dönme doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Ülkede hem belediyeler hem de yerel yönetim birimleri Tanzimat ve Islahat hareketleri sürecinde Fransa örnek alı-

¹ Bu makale, “Türkiye’de Yerel Yönetimlerde Yerel Özerklik ve İdari Vesayet” başlığıyla, Prof. Dr. Abdulkadir Baharçicek danışmanlığında, Firdevs Koç tarafından 2015 yılında tamamlanmış olan doktora tezinden üretilmiştir.

² Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yönetim Bilimleri AD, firdevs.kocbaykara@inonu.edu.tr

³ Prof. Dr., İnönü Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset ve Sosyal Bilimler AD, abdulkadir.baharcicek@inonu.edu.tr

narak oluşturulmuştur. Belediyeler ise pek çok yerel gereksinimleri karşılamak amacı ile doğal dinamiklerin ve birtakım dış baskıların neticesinde yapay (Emi- ni, 2009: 33) bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Osmanlı Devleti'nde yerel yönetimler, “Tanzimat Öncesi Yerel Yönetimler” ve “Tanzimat Sonrası Yerel Yö- netimler” olmak üzere iki döneme ayrılarak incelenmiştir.

Tanzimat Öncesi Yerel Yönetimler

Tanzimat'a kadar Osmanlı Devleti'nde hukuk ve idare kurumları İslam hukuku- na göre oluşturulmuştur. İslam hukuku daha çok özel alanla ilgili konularla il- glendiği için devlet mekanizmasının iç örgütlenmesine ve işleyişlerine yönelik düzenlemeleri istenilen düzeyde içermemesinden kaynaklı Osmanlı Devletinin, İslam Hukuku ile çelişmeyen kendine has bir teşkilat yapısı (Karaarslan, 2007, s. 108) vardır. Tanzimat öncesi yerel yönetimleri Arap-İslam geleneği doğrultu- sunda incelemek, bu dönemi iyi analiz edebilmek için gereklidir.

Tanzimat'tan önce belediyenin, hükümetin ve yargının işlerini kadı yürü- türdü. Belediye faaliyetleri olarak nitelendirilen görevler ise denetim ve narh gibi kolluk görevleridir. Burada kadıyla beraber pek çok hizmet esnaf örgütleri ve vakıflar (Karaarslan, 2007, s. 109) tarafından yürütülürdü. Lonca, medrese ve camii ve benzeri oluşumlar, hem kentsel faaliyetlerin düzenlenmesine katkı sağlayan hem de halkın kent yaşamına katılımına imkân sunan kurumlar şek- linde (Negiz, 2007, s. 4) faaliyet gösterirlerken Osmanlı kent yönetimleri içinde vazgeçilmez unsurlar olmuşlardır.

Tanzimat'tan evvel Osmanlı Devleti eyaletlere, eyaletler de sancaklara ayrıl- mış durumdaydı. Bu birimlerin yöneticisi beylerbeyi ve sancak beyleridir. Eya- let yönetimlerinde beylerbeyi hükümdarı temsil etmekle birlikte sadrazamın yetkilerine de sahipti. Dahası kadılar aracılığıyla kullandığı yargı yetkilerine de sahipti. Dolayısıyla o zamanda eyaletlerde “yetki genişliği ilkesi”nin uygulama alanı bulunduğu (Çağdaş, 2011, s. 400) belirtilmektedir. Yerel nitelikli hizmetlerin görülmesinde herhangi bir kurumsal yapı mevcut olmadığından dolayı kadı, bu dönemde belediye hizmetlerini, yöre halkı ve belediye zabıtası ile görevlileri niteliğinde bulunan yardımcıları ile beraber yürütmekteydi. Belde sakinlerinin katkısı olarak, esnafın kentlerin ve sokakların temizliğinden sorumlu olma- ları örnek olarak gösterilebilir. Beledi hizmetlerini yürütmekle yükümlü olan kadı; “Subaşı, Naip, İmam ve Muhtesip” gibi birçok yardımcılara sahipti. Şehir güvenliği, kadının sorumluluğunda olan emniyet amiri sıfatıyla subasına aittir. Kadı yargı ile ilgili görevlerde yardımcı konumuna sahip olan Naip'ten yardım

alardı. Mahallenin idarecisi ise imamdır (Negiz, 2007, s. 5). Bu bakımdan Osmanlı Devleti'nde yerel yönetimler, o dönemde Batı yerel yönetimlerinden farklılık arz etmektedir.

Loncalarını kurmuş olan “küçük-orta halk sınıfları”, “yüksek bürokratlar” ve “varlıklı sınıflar” olmak üzere hepsi de devletin ve şehrin varlığını devam ettirmesi amacıyla olmazsa olmaz unsurlar olmuşlardır (Ökmen & Özer, 2013, s. 17). Devlet gücünün yanında bu üç unsurun kent hizmetlerinin yürütülmesi bakımından önemi çoktur.

Kentlerde “sancak beyi, mutasarrıf, vali ve beylerbeyine” halkın taleplerini ulaştıran ve halk tarafından belirlenen “ayan” olarak isimlendirilen temsilcilerin olması önemlidir. Bu yöneticiler, halkın taleplerini merkezi yönetime iletmekle görevli araçlar olmaktan öteye geçememişlerdir. Merkezi yönetimle yerel yönetim arasında bir görev ayrımı bulunmadığından dolayı bu birimlerin özerkliğinden ve demokrasisinden (Korkmaz, 2009, s. 43) bahsetmek mümkün değildir.

Tanzimat Sonrası Yerel Yönetimler

19. yüzyılın başları Batılı manada modernleşme çabalarının olduğu bir dönem şeklinde Osmanlı Devleti'nde görülmüştür. Senedi İttifak ve Tanzimat dönemlerinde yerel idareler farklı bir boyuta dönüşmüştür. Valilere vergi toplama işlerinde yardım edebilecek muhassıllık adı verilen ara bir kurum geliştirilmiştir. Daha sonra da muhassıllık meclisleri oluşturularak yerel unsurların bir araya getirilmesi ve muhassıllara danışmanlık yapılması isteği vardı (Ökmen & Özer, 2013, s. 18). Bu meclis üyelerinin o yöre halkının ileri gelenleri arasından seçimle gelmesi, bu meclislerin mahalli meclis olma özelliğine sahip olduğunu göstermektedir. Çünkü bu sistemde ön seçmenler kura yoluyla belirlenmekteydi. Bu ön seçmenlerin de asıl meclis üyelerini seçmesi (Sarıççek, 2010, s. 24) yerel katılım ve demokrasi bakımından önemli bir adımdır.

1855 tarihinde İstanbul Şehremaneti kurulmuştur (Şensoy, 2010, s. 17). 1857 tarihinde çıkarılan nizamnameyle yalnızca Beyoğlu ve Galata'yı içerisine tutan “Altıncı Daire-i Belediye” kuruldu. Bu örgütsel yapının başkanı ve yedi üyeli bir meclisi vardı. Bu belediyenin başkanı ve üyeleri hükümet tarafından göreve getirilmekteydi (Korkmaz, 2009: 58). Yabancı uyruklu kişilerin meclise girmesine ve mecliste söz hakkına sahip olmaları, o dönemin koşulları dikkate alındığında, önemli bir gelişme olarak kabul edilebilir.

1864'te “Tuna Vilayeti Nizamnamesi” çıkarılmıştır. 1867'de ise “Vilayeti Umumiye Nizamnamesi” yürürlüğe girmiştir. Bu nizamnameden sonra 1871

yılında “Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi” çıkarılarak 1864 nizamnamesi geçersiz kılınmıştır. Bu nizamname modern yerel yönetim örgütlenmesinin oluşturulmasında önemli bir rol üstlenmiştir (Gençoğlu, 2011, s. 34-35).

“İstanbul Şehreminliği” kurularak belediye örgütlenmesi ilk defa ortaya çıkarılmıştır. 1876’da çıkarılan “Kanuni Esası” ile bütün şehirlerde belediye örgütlenmesi sağlanmıştır. Bu anayasasının 108. maddesi vilayetleri “tevsii mezuniyet ve tefriki vezaif” ile idare edileceğini belirtmiştir (Muratoğlu, 2011: 748). 1877’de Dersaadet ve Vilayet belediye kanunlarının yürürlüğe girmesiyle yasal olarak (Ökmen & Özer, 2013: 20) yerel yönetimler alanında önemli bir yol kat edilmiştir. Özerk ve Batılı anlamda yerel yönetimlerin gelişimine yönelik adımlar çok küçük de olsa atılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti’nde Yerel Yönetimler

On dokuzuncu yüzyılda oluşturulan yerel yönetim birimleri genellikle Cumhuriyetin kurulmasına kadar dokunulmadan varlıklarını sürdürmüşlerdir (Göymen, 1983: 58). Cumhuriyetin devraldığı temel yaklaşım merkezîyetçilik anlayışının temelini oluşturmuştur. Cumhuriyet “ulus devlet anlayışı” zemininde şekillendiği için yeni kurulan devletin yerel yönetimle ilgili yaklaşımı bu dönemin yasal düzenlemeleri ile (Cenikli, 2011, s. 2) biçimlenerek merkezîyetçiliğin güçlü bir şekilde sisteme eklenmesine neden olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kent yönetimine yönelik olarak 1930 yılından itibaren beş yıl içerisinde çıkarılan belediye, yol ve yapı, belediyeler bankası ve benzeri yasalar göz önünde bulundurulduğunda bu kanunlar ile kurulan kamusal örgütlenmeler aracılığıyla yerel yönetim birimlerine büyük ölçekli alan tanınmıştır (Öner & Yıldırım, 2002, s. 240).

Türkiye’de yerel yönetimlerin özerkliği bakımından düşünüldüğünde uzun bir yoldan bahsedilebilir. 1946 yılında çok partili siyasal döneme geçildiğinde, 1924 tarihli anayasa ve 1930 tarihli Belediye Yasası ile onu tamamlayan birkaç kent mevzuatı yürürlüktedir. Bu dönemde, yerel yönetimlerin, merkezin taşra teşkilatından çok farklı olduğu düşünülemez. Seçim ile oluşan organlar vardır fakat belediye başkanları doğrudan halk tarafından seçilmemektedir. Belediye meclislerinin üyelerini halk seçmekte, bu seçilen üyeler de kendi aralarından belediye başkanlarını seçmektedirler. Gelir kaynakları açısından da bütünüyle merkeze bağımlıdır. Vesayet en yoğun şekliyle kendisini göstermektedir (Keleş, 1995, s. 253). Dolayısıyla da yerel özerklik ve idari vesayet açısından bu dönemde yerel yönetimlerde özerklikten bahsedilmesi mümkün değildir.

1961 Anayasası ile yerel birimlere görevleriyle orantı göz önünde bulundurulacak bir şekilde gelir kaynağının sağlanması için devlete bir ödev yüklenmiştir. Bu tarihe kadar tam bağımlılık ilişkisi içerisinde olan yerel yönetimleri bu durumdan kurtarabilmek amacıyla 116. maddeye bu kural konulmuştur. Fakat belediyelerimizin gelir kaynaklarını, görevleriyle orantılı duruma getirme imkânı (Keleş, 1995, s. 254) halen elde edilebilmiş değildir.

“Merkeziyetçi, hiyerarşik, mevzuatçı, bürokratik yönetim” anlayışı nedeniyle etrafında gerçekleşen gelişmelere uyum sağlayamayan yerel yönetimlerde, reform çalışmaları 1960’larda hız kazanmıştır. Fakat uzmanlar tarafından hazırlanan raporlardan ve belirli aralıklarla hazırlanan kalkınma planlarından meydana gelen reform hareketlerinde yönetim sistemi bir bütün şeklinde düşünülmüş olmakla birlikte yerel yönetimler ile ilgili problemlere çözüm arayışlarına ayrıntılı olarak değinilmemiştir. Yerel yönetimlerin hazırlanan raporlara konu olmasının nedenleri; “merkez ile ilişkileri, merkez ve yerel arasındaki görev dağılımı ve özerklik” ile ilgili tartışmalarla “personel sorunları ve finansal” sıkıntılardır. Yerel yönetimler 1965’li yıllarda “Türk Mahalli İdarelerinin Yeniden Düzenlenmesi Üzerine Bir Çalışma” adını taşıyan araştırmayla ilk defa bir reform çalışmasında merkezi yönetimden ayrı bir şekilde düşünülmüştür. 1978’te oluşturulan fakat çok geçmeden varlığına son verilen “Yerel Yönetim Bakanlığı”, diğer önemli gelişme (Emini, 2009, s. 34) olarak değerlendirilebilir. Bu uygulamayı merkeziyetçi bir anlayışın ürünü olarak değerlendirmek mümkündür. Yerelin sorunlarına, merkezden çözümler üretmeye çalışmak yerine, yerel yönetimler güçlendirilerek bu yönetimlerin daha doğru ve kalıcı çözümler üretmesine imkân sağlanması gerekmektedir.

Birinci Meşrutiyetin ilânından itibaren anayasal düzenin beşinci ürününü teşkil eden 1982 Anayasası idarî teşkilât ilkelerinden yetki genişliğini 126. maddesine, idarenin kuruluş ve görevlerinin merkezden yönetim, yerinden yönetim esaslarına dayanacağı” ilkesini de 123. maddesine aynı şekilde almıştır. Bu açıdan 1961 Anayasası’nın aynısı olma özelliğine sahiptir. Bu temel ilkelere rağmen Mahallî İdarelere ilişkin 127. maddesine, 1961 Anayasasının 116. maddesindeki güvenceyle ilgili ilkeleri mana değişikliğine meydan vermeden ufak tefek kelime değişiklikleri ile almış fakat bunlara; “Görevleriyle ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma ve kovuşturma açılan mahallî idare organları veya bu organların üyelerini, İçişleri Bakanı, geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar uzaklaştırabilir.” ve aynı şekilde “Merkezi idare, mahallî idareler üzerinde, mahallî hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi,

kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahallî ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idarî vesayet yetkisine sahiptir.” hükümlerini ilave etmek suretiyle evvelce yalnızca hakkında tahkikat yapılan bir belediye başkanını sadece tahkikatın selâmeti açısından tahkikat süresine inhisar etmek şartıyla geçici olarak işten el çektirmek mümkünken bunu kesin hükme kadar teşmil etmiş, idarî vesayeti ise bir anayasa ilkesi haline getirmiştir (Meriç, 1983, s. 36). İdarî vesayetin anayasal bir ilke haline gelmesinin, Türkiye’de yerel yönetimler üzerine büyük etkileri olmuştur.

Türkiye’nin 1980 yılında yeni bir döneme girmesi belediyeleri de önemli ölçüde etkilemiştir. 1980’den 1983 yılına kadarki süreçte “Millî Güvenlik Konseyi” ülke idaresinde bulunmuştur. 1980 yılından itibaren tüm belediye meclisi feshedilip belediyenin başında bulunanlar görevden alınarak bu makamlara vali, kaymakam, emekliye ayrılmış askeri personeller ya da memurlar atanmıştır. 1982 Anayasası yerel yönetimler üzerinde merkezi yönetimin, kanunda belirtilen yollarla yönetsel vesayet yetkisine sahip olduğunu (Görmez, 1997, s. 141) belirtmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, yönetim ilkeleri açısından 1961 Anayasası’ndan temel itibarıyla farklılık arz etmemektedir. Yeni anayasa da, “idarenin bütünlüğü” ile “merkezden yönetim ve yerinden yönetim” ilkelerini kabul ederek; il, belediye ve köy şeklinde belirlenen yerel yönetimleri garanti altına almaktadır. Büyük ölçekli yerleşim yerleri için özel idare şekilleri (Yayla, 1984, s. 19) oluşturulacağına dair ifadeler Anayasa’da yer almaktadır.

1984’ten itibaren klasik belediye yönetimlerine ek olarak, içerisinde birçok “merkez ilçesi bulunan büyük şehirlerde metropol belediye sistemine” geçildiğinden (Demirtaş, 2005: 38) bahsedilebilir 1984’te çıkarılan 195 nolu Kanun Hükmünde Kararnameyle Türkiye’de Büyükşehir Belediyeleri düzenlenmiştir. Büyükşehir belediyeleri Anayasa’nın 127. Maddesindeki hüküm doğrultusunda 1984 yılında çıkarılan 3030 sayılı “Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun”la düzenlenmiştir (Tortop vd., 2008, s. 61). Kentlerdeki hızlı nüfus artışı ve kentlerin ekonomik açıdan büyük bütçelere sahip olmaları büyükşehir yönetimlerinin oluşturulmasını gerektirmiştir.

Yerel yönetimlere yönelik 1990’ların ikinci yarısından itibaren geniş çaplı çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. 2001’de TBMM’ye “Mahallî İdareler Tasarısı” sunuldu, fakat daha sonra tasarı meclis gündeminden çıkarılmıştır (Öner & Yıldırım, 2002, s. 241). 2005’te 5216 sayılı “Büyükşehir Belediye Kanunu” ve 2004’te 5393 sayılı “Belediye Kanunu” çıkarılmıştır.

2012’de çıkarılan 6360 sayılı “On üç İlde Büyükşehir ve Yirmi altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile Türkiye’deki Büyükşehir sayısı 29’a çıkartılmıştır ve Büyükşehirlerin sınırları buldukları ilin mülki sınırlarına (Bingöl, Yazıcı & Büyükakın, 2013: 17) kadar genişletilmiştir. 2013’te 6447 sayılı kanun çıkarılarak Ordu, büyükşehir belediye statüsüne kavuşturulmuştur.

YEREL YÖNETİMLER ALANINDA YENİDEN YAPILANMA

Türkiye’de yerel yönetimlere yönelik yeniden yapılanmanın ana öğelerinin başında, yerel yönetimin içerisinde yer aldığı problemler gelmektedir. Merkezi yönetimle yerel birimler arasında hem yetki hem de görev bölüşümü anayasa temelinde şekillendirilememiştir. Yerel nitelikteki hizmetlerin büyük kısmı, merkezden yönetim kuruluşlarınca gerçekleştirilmektedir (Özel, 2010, s. 22) Bu nedenle Türkiye’de yerel yönetimlerin daha etkili olmasına yönelik önemli reform çalışmaları yapılmaktadır. Bu reform çalışmalarıyla önemli mesafeler alınmaktadır.

Türkiye’de 1960’lı yıllardan itibaren gerçekleştirilen, yerel uzmanlar tarafından ülkenin durumu göz önünde bulundurularak hazırlanmış olan, önemli reform çalışmaları mevcuttur. Çok sayıda olan reform çalışmalarından en önemlileri; “Merkezi Hükümet Teşkilat Araştırma Projesi” (MEHTAP), “İdari Reform Danışma Kurulu” ve “Kamu Yönetimi Araştırma Projesi” (KAYA)’dır (Çeliksoy & Alkış, 2020, s. 27). 1991 yılında “Yerel Yönetimler Araştırma Grubu Raporu”, yerel yönetimlerin güçlenmesi için hazırlanmıştır. 1950’li yıllar itibarıyla yabancı uzmanlar tarafından hazırlanan raporlar da mevcuttur. Neumark Raporu (1949), Barker Raporu (1951), Martin-Cush Raporu (1951), Chailloux-Dantel Raporu (1959) ve Leimgruber Raporu (1952) yabancı uzmanlar tarafından hazırlanan raporlardan birkaç tanesidir. Bütün bu reform hareketlerinin en önemlileri ise 2004-2005 yıllarında çıkarılan yerel yönetim yasaları olmuştur. Bunlar; 2004 yılında 5216 sayılı “Büyükşehir Belediye Kanunu”, 2005 yılında çıkarılan 5302 sayılı “İl Özel İdaresi Kanunu” ve 5393 sayılı “Belediye Kanunu”dur.

İl Özel İdareleri ve 5302 Sayılı İl Özel İdareleri Kanunu

İl Özel İdaresi, halkın yerel niteliğe sahip gereksinimlerini gideren, karar organları seçimle gelen kişilerden oluşan, kamu tüzel kişiliğine haiz yerel yönetim birimlerinden biridir. İl kurulduğunda İl Özel İdaresi farklı işlem yapılmasına gerek kalmadan kurulmuş olur (Karabulut, & Diğerleri, 2007, s. 67). Bu idareler, Osmanlı devletinin devamı olan idarelerdir. Bu idareler 1864’te “Tuna Vilayeti

Nizamnamesi” ile oluşturulan “Vilayet Umum Meclisi” ile ülke idari sistemine katılan bu idareler Fransız il sistemi modeli örnek alınmıştır. (Çetin, 2009, s. 252). İl özel idarelerini doğrudan etkileyen üç kanun çıkarılmıştır. Bunlar; 1913'te çıkarılan “İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanun-u Muvakkati”, 1987 yılında yürürlüğe giren 3360 sayılı kanun, 2005 yılında yürürlüğe giren 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunudur (Karabulut & Diğerleri, 2007, s. 67-68). İl özel idareleri 1913 ile 1987 yılları arasında geçici kanunla idare edilmiştir. 1987 yılında yürürlüğe giren kanunun ihtiyaçlar karşısında yetersiz kalması nedeniyle günümüzde geçerli olan 2005 yılında yürürlüğe giren 5302 Sayılı kanun; yerel yönetimleri özerk ve güçlü yapması (Çetin, 2009, s. 252) konusunda önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir.

İl özel idaresi, 1913 tarihinde “İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanun-u Muvakkati” ile kurulmuştur. Fakat bu kanun 1987'de “İl Özel İdaresi Kanunu” çıkarılarak değiştirilmiştir (Demir & Karakütük, 2003, s. 70). 1987'de 3360 Sayılı Kanun ile İl Özel İdarelerine yönelik kanunda değişikliklere gidilmiş ve İl Özel İdarelerinin bulunduğu yerel nitelikteki gereksinimlerin çerçevesinin nasıl çizileceği konusu Bakanlar Kurulu'na bırakılmıştır. Fakat kanunun bakanlar kurulunun yetkilendirilmesi hükmü 1988 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir (Arslan, 2005, s. 197). Bu mahkeme kararı, merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki aşırı baskısını azaltmasını sağlamaktadır.

Türkiye'de il özel idareleri günümüze kadar yoğun vesayete maruz kalmış ve tepe yönetiminde valinin bulunmasından dolayı da yerel yönetim birimlerinden ziyade merkezden yönetimin taşra birimi şeklinde görülmüştür. İl Özel İdaresinin üstlendiği sorumlulukların pek çoğu, bugüne dek mali kaynak yetersizliğinden kaynaklı merkezden yönetim kuruluşlarınca (Karabulut & Diğerleri, 2007, s. 67-68) yerine getirilmiştir. Bu durum yönetim sistemi içerisinde pek çok problemleri beraberinde getirmektedir. 5302 sayılı İl Özel İdaresi kanunuyla bu sorunlar sınırlı düzeyde de olsa giderilmeye çalışılmıştır.

5302 Sayılı Kanunla il özel idarelerinde de demokratik yapının gelişimi amacıyla çabalar gösterilmiştir. Örneğin, il genel meclisine, kendisi içerisinde başkanını belirleme şansı tanınmıştır (Çelik, Çelik & Usta, 2008, s. 93-94). “İl genel meclisi başkanlığını 5302 sayılı kanun çıkana kadar vali yürütmekteydi. Bu durum, ağır bir vesayet şeklinde geçmişten beri değerlendirilmiştir”. Yeni kanunla, il genel meclis başkanının meclis içerisinde seçilmesi öngörülmüştür. İl genel meclisi, il özel idaresinin karar organı ve ilde bulunan seçmenlerce seçilerek gelen üyelerden (Çukurçayır, 2009, s. 159) meydana gelmektedir. Seçimle işbaşına

gelen mecliste, atama yoluyla gelen bir başkanın görev yapması doğru değildir. Yeni kanunla bu sorunun giderilmesi, yerel özerklik bakımından önemli bir dönüm noktası şeklinde değerlendirilebilir.

Kanunun 7. maddesi vatandaşın beklentilerini öğrenmek için kamuoyuna yönelik araştırmalar yapabilme yetkisi tanınmıştır (Bayındır, 2007, s. 14). İl Özel İdarelerinin çok geniş bir merkezi denetim altında olması (Aslan, 1989, s. 112), il özel idarelerinin etkin faaliyet yürütmesini olumsuz yönde etkilemektedir. İl özel idarelerinin belediyeler kadar aktif olmaması nedeniyle, bu idareler üzerinde bulunan idari vesayet çok fazla önemsenmemektedir. Fakat il özel idareleri üzerinde bulunan aşırı idari vesayete, belediyeler üzerinde bulunan idari vesayete gösterilen hassasiyet kadar hassasiyet gösterilmesi gerekmektedir.

2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı kanun il özel idaresine yönelik farklılıklar yapmıştır. Kanun büyükşehir yönetiminin bulunduğu yerlerde il özel idareleri tüm malvarlığıyla birlikte büyükşehir belediyelerine devredilmiştir. Büyükşehir belediye sınırı, İlin coğrafi sınırı olarak değiştirilmiştir (Koçak, 2013, s. 146). Bu kanunla, kentsel ve kırsal alan ayrımı yapılmaksızın il ölçeğindeki yerel ve ortak nitelikteki hizmetlerin sorumluluğu büyükşehir belediyelerine (Şengül, 2013, s. 52) devredilmiştir.

Belediyeler ve 5393 Sayılı Belediye Kanunu

Osmanlı Devleti'nde çağdaş bir belediye kurma çabası ve eğilimi Tanzimat Fermanı'ndan itibaren ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti'nden önce de belli kurum ve kuruluşların vasıtasıyla yerel ve yerel nitelikli hizmetler (Ökmen & Parlak, 2013, s. 240) yürütülmüştür.

İstanbul'da ilk belediye teşkilatı 1855 yılında oluşturulmuştur. Bu teşkilatın kent kurulunda 12 kişi yer almakta ve meclise hükümet tarafından belirlenen "Şehremini" başkan olarak yer almaktaydı (Arslan, 2005, s. 193). 1857 yılında çıkarılan nizamname gereği İstanbul, on dört belediyeye bölündü. Fakat yalnızca "6. Daire-i Belediye" ile ilgili nizamnamede başka belediyelerin peyder pey kurulacağı hükmü yer almıştır. 1868 yılında "Dersaadet İdar-i Belediye Nizamnamesi" ile öteki daireler de hayata geçirilmiştir. 1864 tarihli "Vilayet Nizamnamesi"nde taşra belediyelerine yönelik ilk hükümler (Şahin, 2011, s. 63-64) vardır. Bunlar belediye teşkilatının gelişim göstermesinde önemli hükümler olma özelliğine sahiptir.

1877'de çıkarılan "Vilayet Belediye Yasası", şehir ve kasabada belediye teşkilatı oluşturulmasını emretmiştir. Bu düzenleme doğrultusunda belediye başkanını hükümet atamakta, belediye meclisi üyelerini ise halk seçmektedir (Arslan,

2005, s. 193). 1877'de "Dersaadet Belediye Kanunu" çıkarılmış bu kanun ile İstanbul kentinde olan belediye sayısı yirmiyi (Arslan, 2008, s. 268) bulmuştur. Ardından İstanbul tek bir belediye şeklinde 9 şubeye ayrılmıştır. 1930'da yürürlüğe giren 1580 sayılı kanunla nüfusu 2000 ve daha yüksek olan yerleşim yerleri belediye şeklinde düzenlenmesi (İzci & Turan, 2013, s. 123) hükmü yer almıştır. Bu hüküm belediye kurulması için temel alınmıştır.

1912 yılında çıkarılan "Dersaadet Belediye Hakkındaki Geçici Yasa" ile İstanbul'da bulunan belediye daireleri kaldırılarak, bunlara eşdeğer "belediye şubeleri" oluşturulmuştur. Belirtilen sistem 1930'da 1580 sayılı belediye yasası çakrılincaya kadar değişmeden (Demirtaş, 2005, s. 22) yürürlükte kalmıştır.

Belediye gelirlerini; "genel bütçe vergi gelirlerinden aktarılan paylar, belediyelerin öz gelirleri ve diğer gelirler" şeklinde bir sınıflandırma yapılabilir (Çetinkaya & Demirbaş, 2010: 3). "Genel bütçe vergi gelirleri tahsilatı toplamı" üstünden il özel idaresi ve belediyelere ayrılan paylar, yerel yönetimlerin öz gelirleri ve borçlanma şeklinde genel olarak belediyelerin üç farklı gelir kaynağı vardır. "Genel bütçe vergi gelirleri tahsilatı toplamından ayrılan paylara" yönelik olarak 1981'de değişikliğe gidilmiştir. 1981 yılına kadar geçerliliği olan ve belediyelere farklı vergi gelirlerinden farklı miktar ve oranlarda gelir imkânı sunan finansman yöntemine son verilmiştir. Bu tarihte çıkarılan 2380 sayılı kanunla, çeşitli devlet vergilerinden, çeşitli oranlarda sağlanan paylar kaldırılarak, "genel bütçe vergi gelirleri tahsilatı toplamı"ndan belli miktarda pay verilmesi temel (Aydınlı, 2003, s. 78) alınmıştır. Bu değişiklik belediye gelirleri açısından dönüm noktası olmuştur. Yine bu değişiklik belediye gelirleri önemli oranda etkilenmiştir.

Yerel yönetimlerin organlarının oluşumu, işleyişi ve ortadan kaldırılmalarına ilişkin denetim yargı mekanizmasıyla sağlanmaktadır. Ancak soruşturma ya da kovuşturma sürecinde Belediye Kanunu'nun 47. Maddesine göre İçişleri Bakanı geçici süreliğine bu organların üyelerini uzaklaştırabilmektedir (Annak, 2010, s. 32-33).

Büyükşehir Belediyeleri ve 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu

Küreselleşmeyle beraber yerel yönetimlerin etkinliği daha fazla artmıştır. Küçük ölçekli belediyelerin birleşip büyük ölçekli idari kurumlar haline gelmesinde küreselleşmenin önemli bir etkisi vardır. 1980'li yıllardan sonra pek çok Avrupa ülkesinde çok sayıda küçük belediyeler bir araya gelerek, sayıları az olan büyük ölçekli belediyelere dönüşmüştür (Aydınlı, 2003, s. 75-76). Büyük ölçekli belediyelerin etkinliği diğer belediyelere göre daha fazla olmaktadır.

Türkiye’de büyükşehir belediye yönetimi için üst kademe ve alt kademe şeklinde ikili bir model seçilmiştir. Üstte büyükşehir belediyesi altta ise ilçe belediyelerinin olması ve bunlar arasında hem kaynak hem de yetki paylaşımında bulunması (Arıkboğa, 2012, s. 4) öngörülmüştür. 1984 ‘te Türkiye büyükşehir belediye yönetim sistemine geçmiştir. Ankara, İstanbul ve İzmir’de büyükşehir belediye yönetimleri kurulmuştur (Aydınlı, 2003, s. 76). Büyükşehir belediye yönetimine geçilmesiyle demokrasi ve yerel yönetim bakımından önemli bir mesafe kat edilmiştir. Merkezi yönetimin idaresinde olan imar müdürlüklerinin idaresi belediyelere devredilmiştir (Bilgiç & Gül, 2010, s. 613-614).

1982 Anayasasında yerel yönetimlerle ilgili maddeler 127. maddede bulunmaktadır. Büyükşehir belediyelerine yönelik yenilikler bu madde ile getirilmiştir. Anayasanın bu maddesinde “kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimi getirilebilir” ifadesi yer almaktadır. Bu maddeye istinaden 1984’te büyükşehir yapılanmasına geçilmiştir (Öner & Yıldırım, 2002, s. 243).

Büyükşehir belediyeleri merkezden yönetime nazaran daha sınırlı ve halka yakın birimler olmasının gerekliliğini vurgulamak gerekir. Fakat çok büyük ölçekli bütçeye ve çok sayıda personele sahip olan büyükşehir belediyeleri, bakanlıklardan daha büyük durumdadır (Çimen, 2011, s. 6). Merkezden yönetim teşkilatlarına ulaşmak büyükşehir belediyelerinin yönetimine ulaşmaktan daha kolaydır.

2004 yılında çıkarılan 5216 sayılı “Büyükşehir Belediyesi Kanunu” ile belediye yönetimlerinde daha modernist anlayışa geçilmiştir. Bu kanun “büyükşehir belediyesi yönetiminin hukuki statüsünü düzenlemek, hizmetlerin planlı, programlı, etkin, verimli ve uyum içinde yürütülmesini sağlamak” amacını (Ökmen & Özer, 2013, s. 41-42) taşımaktadır.

5216 sayılı Kanun ile nüfus kriteri arttırılarak büyükşehir belediyelerinin oluşturulması güçleştirilmiştir. Önceki düzenlemede nüfus kriteri olmadan ilde bulunan üç belediyenin varlığı yeterli olarak görülmüştür. Büyükşehir belediyesinin kurulması için nüfus kriteri yedi yüz elli bin ve üzeri olarak belirlenmiştir. “Fiziki yerleşim durumları ve ekonomik gelişmişlik düzeyleri” göz önünde bulundurularak kanun aracılığıyla büyükşehir belediyesi (Çukurçayır, 2009, s. 140-141) kurulabilir. 5216 sayılı kanunda büyükşehir belediyesi; “En az üç ilçe veya ilk kademe belediyesini kapsayan, bu belediyeler arasında koordinasyonu sağlayan; kanunlarla verilen görev ve sorumlulukları yerine getiren, yetkileri kullanan; idari ve mali özerkliğe sahip ve karar organları seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişisi” (Tortop vd., 2008, s. 263) şeklinde açık-

lanmıştır. Fakat 2008’te 5747 sayılı “Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” çıkarılmıştır. “5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve diğer kanunlarda ilk kademe belediyesine yapılan atıflar ilçe belediyesine yapılmış sayılır” ifadesi doğrultusunda “alt kademe belediyeleri” ilçeye dönüştürülmüştür. Bu nedenle büyükşehir belediyelerinde ikinci kademe düzeyinde yalnızca ilçe belediyeleri (Özgür ve Yavuzçehre, 2016: 919) yer almaktadır.

2012’de 6360 Sayılı “On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” çıkarıldı. Bu kanun ile büyükşehirlerde il özel idareleri kaldırılmıştır. Aynı kanunla yirmi altı ilçe yeni kurulmuş, bin beş yüz doksan iki belediye ve on altı bin seksen iki köy kapatılmıştır ve bunlar mahalle olarak değiştirilmiştir. Kanun, hizmet yürütme bakımından verimli ve etkin idari sistemi oluşturma amacı (İzci & Turan, 2013, s. 119) taşımaktadır. Bu kanunla büyükşehir belediyelerinin kurulduğu yerlerde, il özel idarelerinin ve köylerin sahip olduğu kamu tüzel kişilikleri sona ermiştir. Köylerin mahalleye dönüştürülmesi gibi yapılan değişiklikler yerel yönetimlerin bir merkezden hizmet yürütmesini (Bingöl, Yazıcı & Büyükakın, 2013, s. 48) sağlamaktadır.

6360 sayılı kanun ile “büyükşehir sayısı önce 29’a bir ay sonra Ordu’nun büyükşehir olmasıyla 30’a çıkmıştır. Tüm büyükşehirler il ölçekli kurumsal bir yapı olmuştur. Bütün büyükşehirlerdeki il özel idarelerinin tüzel kişiliğine son verilmiştir. Büyükşehirlerdeki bucak yönetimleri kaldırılmıştır. Köylerin tüzel kişiliğine son verilerek mahalleye dönüştürülmüştür. Yeni yasanın mahalle olan kırsal yerleşim yerlerinde uygulanması için 5 yıllık bir geçiş” süreci (Uzan & Taş, 2022, s. 321) planlanmıştır.

Yerel yönetimlerin gelişmesinde ve demokratikleşmesinde 6360 sayılı kanun önemli bir yere sahiptir. Ancak Türkiye’nin yönetim sistemine hâkim olan merkezi yönetim yaklaşımı varlığını sürdürmektedir. Bu kanunla “Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları” kurulmuştur. Bu durum merkezi yönetimin vesalet yetkisini güçlendirmektedir (Baharççek, 2013, s. 223).

Köy İdareleri

Yerel yönetim geleneği içerisinde köylerin yeri çok farklıdır. Öyle ki köyler, Osmanlı Devleti dönemine hatta büyük Selçuklu dönemine kadar dayanan bir geçmişe sahip olan bir yapıya ve kısmen de olsa yerel yönetim özelliklerini kendinde barındıran bir yapıya sahiptir. Fakat köyler, idari taksimat olarak ilk defa

1858 yılında çıkarılan yönetmelikler ile bunun ardından 1864 yılında “Vilayet Nizamnamesi” ve 1870 yılında “İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi” ile düzenlenmiştir. Köylerin tüzel kişiliğe sahip gerçek bir yerel yönetim birimi olması Cumhuriyet dönemine (Karaarslan, 2007, s. 111) denk gelmektedir.

Köy, yönetsel kararlarla kurulur. Köy kurma yetkisi içişleri Bakanlığı'na aittir. İçişleri Bakanlığı bir yerde köy kurmadan önce, o yerde bulunan il idare kurulu, il genel meclisi, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığının görüşlerine (Demirtaş, 2005, s. 42) başvurmaktadır.

Köy yönetimi; muhtar, köy ihtiyar meclisi ve köy derneğinden meydana gelmektedir. Muhtar, köy idaresinin baş yöneticisi ve devletin köyde bulunan temsilcisi olarak görev yapmaktadır. Muhtar ihtiyar meclisi ile görüşerek, köy ile ilgili işleri yürütmektedir. Aynı zamanda muhtar merkezi idarenin köyde bulunan temsilcisi sıfatıyla, kanunları ve hükümet talimatlarını köye ilan etmektedir. Köyün dirlik ve düzenini sağlamakta ve merkezi yönetimle ilgili görevlerin köyde uygulamasına yardımcı olmaktadır. Köy İhtiyar Meclisi, köy yönetiminin yürütme, denetleme ve karar organı olarak görev yapmaktadır. Bu mecliste seçimle gelen ve tabii olmak üzere iki çeşit üyeler bulunmaktadır. Köydeki seçmenlerden oluşan Köy Derneği ise, köy tüzelkişiliğinin genel karar organı (Demirtaş, 2005, s. 42-44) olma özelliğine sahiptir.

Büyükşehir belediyesi sınırının il mülki sınırı olarak belirlenmesi, bu illerde köylerin tüzel kişiliklerinin sona ermesi, belde belediyelerinin tüzel kişiliklerinin son bulması, köylerin mahalle olarak değiştirilmesi (İzci & Turan, 2013, s. 125) gibi değişiklikler 6360 sayılı kanun ile olmuştur. Büyükşehir belediyelerinde köylerin mahalleye çevrilmesi eleştirilmektedir. Bütün bu düzenlemelerin yerelde merkezileşmeye neden olduğu ileri sürülmektedir.

GENEL DEĞERLENDİRME

Türkiye’de yerel yönetimlerin tarihsel gelişimi farklı zamanlarda yapılan yasal düzenlemelerle iyileştirilmeye çalışılmaktadır. Yerel yönetimlerdeki değişim ve dönüşümün sadece yasal düzenlemelerle sınırlı tutulması, yerel yönetimlerin gelişimi açısından yeterli değildir. Katılımcılık başta olmak üzere şeffaflık ve hesap verebilirliğin esas alındığı bir yerel yönetim anlayışının egemen kılınması gerekmektedir. Dahası yerel yöneticiler, seçmenlere merkezi yönetimden daha yakın oldukları için seçmenler, tercihte bulunurken hizmet memnuniyetini göz önünde bulundurmaktadırlar. Böylelikle de etkin, verimli ve katılımcı yerel yönetim anlayışının hâkim olması sağlanacaktır.

Türkiye idari yapısında yerel yönetimler istenilen düzeyde değildir. Fakat ülkede yerel yönetimlerin gelişimi adına olumlu adımların atıldığı belirtilebilir. 1980'lerden itibaren yerel yönetimlerle ilgili önemli değişiklikler yapılmıştır. 2004-2005 yıllarındaki yasal değişikliklerle yapılan reform çalışmalarının Türkiye'de yerel yönetimlerin daha iyi bir konuma gelmesine yönelik önemli katkılar sağladığı belirtilebilir. Fakat yapılan bu reformların yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Yeni düzenlemeler yapılarak, yerel yönetimlerin özerkliği ve idari vesayet arasındaki denge daha iyi bir şekilde kurulmalıdır ve yürürlükteki yasalarda görülen eksiklikler giderilmelidir.

Yerel idarecilerin vatandaşları karar alma süreçlerine dâhil etmesi demokrasi açısından son derece önem arz etmektedir. Beş yılda bir sandığa gitmekle yetinilmesi yerel demokrasinin hâkim kılınmasında yeterli bir anlayış değildir. O nedenle idareciler karar almadan önce fikir aşamasında yönetilenleri karar alma sürecine dâhil etmelidirler.

Yerelde adem-i merkeziyet anlayışı hakim kılınmaya çalışılırken, yerelde merkezileşme de yerel yönetimlerin önünde bulunan önemli sorunlardan birini teşkil etmektedir. Özellikle 6360 sayılı kanunla Büyükşehir belediye sınırının il sınırına çıkarılması yerelde devasa merkezileşmeye neden olmaktadır. "Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları" da merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki etkinliğini arttırmaktadır. Türkiye'de yerel demokrasinin gelişimi açısından yasal düzenlemelerin yanında yerel demokrasi anlayışının da hem yönetenler hem de yönetilenler tarafından içselleştirilmesi gerekmektedir.

Halka yakın yönetimler olması sebebiyle yerel yönetimler, halkın problemlerine merkezi yönetimlere göre daha ilgililerdir. Hesap sorabilir, şeffaf ve katılıma dayalı yerel yönetimler yaklaşımı kapsamında yerel yönetim birimlerine kaynak ve yetki paylaşımı hususlarında imkânlar sağlanmalıdır. Sadece kaynak ve yetki paylaşımı değil aynı zamanda yerel yönetimlerin kendi kaynaklarını oluşturduğu bir sisteme ulaşmaları sağlanmalıdır. Yerel yönetimlerin iyi mali sistemlerinin olması, bu birimlerin daha etkin ve verimli hizmet sunmalarını sağlayacaktır.

Merkezden yönetimden kopuk yerel yönetim yaklaşımı düşünülemez. İdari vesayet denetiminin varlığı, yerel yönetim birimlerinin başlarına buyruk hareket etmesini engellemektir. Yasalarla idari vesayet denetiminin sınırları açık olarak belirlenmelidir. Çok keskin idari vesayet, yerel yönetimlerin etkili ve verimli görev yapma yaklaşımına zarar vermektedir.

KAYNAKLAR

- Annak, C. (2010). Mahalli idareler açısından idari vesayet müessesesine bir bakış. *Birlik*, 70, 30-35.
- Arikboğa, E. (2012). Büyükşehir belediye modeli ve reform. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, 1-32.
- Arslan, N. T. (2008). Yerelleşme, özerklik ve demokratikleşme açısından mahalli idareler hakkında bir değerlendirme. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 32/2, 263-282.
- Arslan, N. T. (2005). İdari ve Mali Paylaşım Açısından Merkezi Yönetim Yerel Yönetim İlişkileri. *I. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 33, 189-208.
- Aslan, Z. (1989). *İdari denetim biçimleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Bölümü, İstanbul.
- Aydınlı, H. İ. (2003). 1980 sonrası Türk belediye sisteminde Türk belediye sisteminde yeni liberal ve desentralist eğilimler. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5/1, 73-86.
- Baharççek, A. (2013). 6360 Sayılı büyükşehir belediye yasası ile yerel yönetimler yapısında yapılan değişikliklerin Türkiye'nin demokratikleşme süreci üzerindeki etkileri. *KAYSEM-8 Kuramdan Uygulamaya Yerel Yönetimler ve Kentsel Politikalar*, Y.Bulut ve diğerleri (Der.), (223-229), Ankara: Pegem Akademi.
- Bayındır, M. S. (2007). *İdari denetim olarak idari vesayet*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ankara.
- Bilgiç, V. & Gül, K. (2010). Türkiye'de yerelleşme politikaları. vıı kamu yönetimi forumu: *Küreselleşme Karşısında Kamu Yönetimi Bildiriler Kitabı*, (ss: 612-626) Kahramanmaraş,
- Bingöl, Y., Yazıcı E. & Büyükakın, T. (2013). *İl sınırında büyükşehir belediye Modeli Kocaeli deneyimi*. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı Yayınları, Yayın No: 38, Kocaeli.
- Cenikli, E. (2011). Türkiye'de mali yerelleşme anlayışına tarihsel bir bakış. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6/II, 1-14.
- Çağdaş, T. (2011). Türkiye'de Yerel Yönetimlerde İdari Özerklik. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, XXX/I, 391-416.
- Çelik, V., Çelik, F. & Usta, S. (2008). Yerel demokrasi ve yerel özerklik ilişkisi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1/2, 7-104.
- Çeliksoy, E. & Alkış Ü. (2020), Rusya ile Türkiye'de yerel yönetimler ve reform, *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 1(2), 18-33.
- Çetin, S. (2009). Yerel yönetim birimi olarak Türkiye'de il özel idareleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 249-258.
- Çetinkaya, Ö. & Demirbaş, T. (2010). Belediye gelirlerinin analizi ve mali özerklik açısından değerlendirilmesi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, 53, 1-18.
- Çimen, A. (2011). Sorgulanması gereken bazı yerel yönetim mitleri. *İdarecinin Sesi Dergisi*, 146, 27-31.

- Çukurçayır, M. A. (2009). *Küreselleşme ve Türkiye’de yerel yönetimler*. Türkiye Belediyeler Birliği, Ankara: Gökçe Ofset.
- Demir, H & Karakütük, M. (2003). Yerel yönetimler ve hizmette yerellik: Subsidiarite ilkesi. *Bilgi Dergisi*, 7/2, 65-77.
- Demirtaş, M. (2005). *Yerel yönetimlerin idari özerkliği ve idari vesayet*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Emini, F. T. (2009). Türkiye’de yerel yönetimler reformunun iç ve dış dinamikleri. *Celal Bayar Üniversitesi İİBF, Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 16/2, 31- 48.
- Gençoğlu, M. (2011). 1864 ve 1871 vilayet nizamnamelerine göre osmanlı taşra idaresinde yeniden yapılanma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2/1, 29-50.
- Görmez, K. (2000). Demokratikleşme Açısından Merkezi Yönetim-Yerel Yönetim İlişkileri. *G.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi*, 4, 81-88.
- Görmez, K. (1997). *Yerel demokrasi ve Türkiye*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Göymen, K. (1983). *Türkiye’de yerel yönetimin yeniden yapılması*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, (49-63), 528, Ankara: A.Ü. S.B.F. ve Basın- Yayın Yüksek Okulu Basımevi.
- İzci, F. & Turan, M. (2013). Türkiye’de büyükşehir belediyesi sistemi ve 6360 sayılı yasa ile büyükşehir belediyesi sisteminde meydana gelen değişimler: Van Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18/1, 117-152.
- Karaarslan, M. (2007). *Türkiye’de yerel yönetimler reformu bağlamında yerel yönetimlerin özerkliği ve denetimi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karabulut, K., Polat, D. & Bakkal, H. (2007). Özel idarelerin il ekonomilerindeki yeri ve önemi üzerine bir uygulama. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21/2, 67-93.
- Keleş, R. (1995). Yerel demokrasi için yargı güvencesi. *SBF Dergisi*, 50/3-4, 251-256.
- Kırışık, F. (2013). Kamu yönetiminin yeniden örgütlenmesi ve kamu hizmetlerinin yürütülmesinde yerellik İlkesi ve Türkiye’de uygulanabilirliği. A. Kubaş ve E. Albayrakoğlu (Ed.), *Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Metinleri*, 5, 1-18.
- Koçak, Y. (2013). *Türkiye’de yerel yönetimler*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Korkmaz, Z. (2009). *Yerel yönetimlerde özerklik ve idari vesayet denetimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Meriç, O. (1983). *Anayasalarda mahalli idarelerle ilgili ilkeler ve idari vesayet*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 528, (ss: 29-47), A.Ü. S.B.F. ve Basın- Yayın Yüksek Okulu Basımevi, Ankara.
- Muratoğlu, T. (2011). Avrupa yerel yönetimler özerklik şartı ve Türk hukuku. *İÜHFİM*, LXIX/1-2, 737-776.
- Negiz, N. (2007). *Türkiye’de büyükşehir belediyelerde hizmet etkinliği ve eğitim ilişkisi: Alan Araştırması ve bir model önerisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

- Ökmen, M. & Parlak, B. (2013). *Kuram ve uygulamada yerel yönetimler –kavramlar, yaklaşımlar, yapılar ve mevzuat*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Ökmen, M. & Özer, B. (2013). Türkiye’de yerel yönetimler: yapısal-işlevsel görünüm, sorunlar ve arayışlar. *Türk Dünyasında Yerel Yönetimler*, (15-60), İstanbul: Türk Dünyası Belediyeler Birliği Yayını.
- Öner, Ş. & Yıldırım, U. (2002). 1963’den 2002’ye: kalkınma planlarında Türk yerel yönetimlerinin dönüşümü. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, XXXI/2, 239-278.
- Özel, M. (2010). Kamu yönetiminde kriz ve Türk yerel yönetimlerinde yeniden yapılanma. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 3/1, 12-29.
- Özgür, H. & Yavuzçehre, P. S. (2016), Türkiye’nin büyükşehir belediyesi sistemi: 1982-2015, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 903-926.
- Sarıççek, E. (2010). *Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve son dönemlerde yapılan yetki devirleri’nin Avrupa yerel yönetimler özerklik şartı (AYYÖŞ) açısından ele alınması*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Şahin, K. (2011). *Belediye hizmetleri ve hizmet kalitesine yönelik vatandaş memnuniyetinin ölçümü (Konya il örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Şengül, R. (2013). *Yerel yönetimler*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Şensoy, B. (2010). *Yerel özerklik ve yerel yönetimler üzerindeki idari vesayet*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tortop, N., Aykaç, B., Yayman, H. & Özer, M.A. (2008). *Mahalli idareler*. 2. Basım, Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.
- Uzan, H.K. & Taş, İ.E. (2022), Türkiye’de 6360 Sayılı Yasa kapsamında yerel kalkınmanın incelenmesi, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27(2), 317-338.
- Yayla, Y. (1984). *Anayasalarımızda Yönetim ilkeleri tevsi-i mezuniyet ve tefrik-i vezaif*. İstanbul Üniversitesi Yayın No: 3214, Siyasal Bilimler Fakültesi Yayın No: 15, İstanbul: Güray Matbaası.

